

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

زمان چاپ: ۱۴۰۱/۰۹/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

بررسی اثرات سرمایه اجتماعی بر رفاه خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: روستای اشکیک)

رامین احمدزاده خمایی مقدم

^۱ کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه آزاد رشت، گیلان، ایران

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی اثرات سرمایه اجتماعی بر رفاه خانوارهای روستایی می باشد. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر «روش»، در چارچوب روش توصیفی تحلیلی قرار دارد. جامعه آماری شامل خانوارهای روستای اشکیک ($N=1700$). روش نمونه گیری به این صورت بود که ابتدا بوسیله فرمول کوکران ۲۷۰ خانوار به عنوان نمونه انتخاب گردید. ولی به دلیل شباهت صفات و ویژگی های جامعه آماری و گستردگی روستای مورد مطالعه طبق فرمول اصلاح شده کوکران و همچنین به کمک تخمین شخصی، تعداد ۱۱۴ سرپرست خانوار به صورت نمونه گیری تصادفی ساده به عنوان نمونه انتخاب گردید. ابزار اندازه گیری داده ها پرسشنامه بوده است. پرسشنامه به صورت محقق ساخته شده بوده است که روایی آن مورد تایید و پایایی آن نیز قابل قبول بوده است همچنین برای تجزیه تحلیل اطلاعات استنباطی از آزمون های ، همبستگی اسپیرمن و پیرسون و رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. با توجه به نتایج به دست آمده بین تمامی فرضیه های پژوهش رابطه معناداری وجود دارد بطوریکه این رابطه مثبت و مستقیم می باشد.

واژه گان کلیدی: سرمایه اجتماعی، مولفه های سرمایه اجتماعی، رفاه اقتصادی، رفاه اجتماعی، روستا

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

مقدمه

سرمایه اجتماعی در نظام اجتماعی کنونی به عنوان یکی از شاخصه‌های بنیادین رشد و توسعه هر جامعه‌ای مطرح است (اتناسی و همکاران^۱، ۲۰۱۴: ۱۳). این مفهوم حوزه‌های متفاوتی از جمله توسعه و رفاه روستایی، توسعه اقتصادی - اجتماعی کلان شهرها، بهبود مدیریت در زمینه‌های مختلف و سطوح مختلف خرد و کلان و... را در بر می‌گیرد. یکی از شروط لازم برای پیشرفت و توسعه همه جانبه جامعه، گسترش انسجام اجتماعی، بسط مشارکت اجتماعی و اعتماد متقابل فرد - جامعه - دولت است (ولکوک^۲، ۲۰۱۷: ۱۳). پژوهش‌های متعدد نشان داده است که جوامع پیشرفته از سطوح بالاتر سرمایه اجتماعی از قبیل اعتماد، مشارکت، همبستگی، ثبات و... برخوردارند، اما سرمایه اجتماعی و رابطه آن با توسعه و سطح رفاه در ایران به طور کامل شناخته نشده است. با توجه به اینکه بیشتر برنامه‌های توسعه و رفاه ساکنان روستایی در کشور قبل و بعد از انقلاب به موفقیت کامل دست نیافته‌اند، لزوم توجه به واکاوی ابعاد مختلف این عدم موفقیت لازم و ضروری است (محمودی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۷۰).

بدون تردید می‌توان گفت که از جمله دلایل شکست بسیاری از برنامه‌های توسعه روستایی در ایران عدم توجه به مفهوم سرمایه اجتماعی در ابعاد گوناگون این برنامه‌ها است و این امید برای بسیاری از کارشناسان توسعه و رفاه ایجاد گردیده که با استفاده از آن شاید بتوان از دور باطل عقب ماندگی به ویژه در سطح روستا رهایی یافت. در دیدگاه‌های سنتی توسعه، سرمایه اقتصادی و فیزیکی مهمترین نقش را ایفا می‌کرد، اما در عصر حاضر علاوه بر آن‌ها نیازمند سرمایه اجتماعی هستیم، زیرا بدون این سرمایه استفاده از دیگر سرمایه‌ها به طور بهینه انجام نخواهد شد (سویزی و محمدی، ۱۳۹۰: ۱۲۰). با بررسی مجموعه فعالیت‌های توسعه‌ای کشور به این نتیجه می‌رسیم که این فعالیت‌ها با معضلاتی دست به گریبان است که از حرکت جدی به سوی پیشرفت جلوگیری می‌کند. در یک دیدگاه کلان این معضل را می‌توان در قالب سطح نازل سرمایه اجتماعی در جامعه مورد توجه قرار داد که سرچشمه بسیاری از فعالیت‌های بازدارنده دیگر است (افتخاری و همکاران، ۱۳۹۴: ۸۸). پس می‌توان گفت سرمایه اجتماعی الزاماتی را که برای توسعه ضرورت دارند را در خود جای می‌دهد و پرداختن به مسائل نظری و اجرایی سرمایه اجتماعی و نیز تبیین الزامات نهفته در آن برای توسعه و رفاه روستایی، مهم و اساسی است (پیران، ۱۳۹۲).

در همین راستا این پژوهش بر آن است تا با سنجش متغیرهای مختلف سرمایه اجتماعی تاثیر آن را در توسعه و رفاه ساکنان روستایی بررسی، تحلیل و نقش آن را در پیشبرد طرح و برنامه‌ها بررسی نماید، اهداف کلی این پژوهش نیز تبیین این مسأله است آیا مولفه‌های سرمایه اجتماعی در توسعه و رفاه ساکنان روستا موثر می‌باشند؟ لذا در ادامه به بررسی آن خواهیم پرداخت. پژوهش‌های متعدد نشان داده است که جوامع پیشرفته از سطوح بالاتر سرمایه اجتماعی از قبیل اعتماد، مشارکت، همبستگی، ثبات و... برخوردارند، اما سرمایه اجتماعی و رابطه آن با توسعه در ایران به طور کامل شناخته نشده است. با توجه به اینکه بیشتر برنامه‌های

¹ Attanasi, G., Casoria, F., and Centorrino, S

² Woolcock

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

توسعه روستایی در کشور قبل و بعد از انقلاب به موفقیت کامل دست نیافته اند، لزوم توجه به واکاوی ابعاد مختلف این عدم موفقیت لازم و ضروری است. بدون تردید می‌توان گفت که از جمله دلایل شکست بسیاری از برنامه‌های توسعه روستایی در ایران عدم توجه به مفهوم سرمایه اجتماعی در ابعاد گوناگون این برنامه‌ها است (اکبری، ۱۳۹۳: ۵) و این امید برای بسیاری از کارشناسان توسعه ایجاد گردیده که با استفاده از آن شاید بتوان از دور باطل عقب ماندگی به ویژه در سطح روستا رهایی یافت. سنجش سطح رفاه خانوارها به منظور اصلاح برنامه‌های رفاه و تأمین اجتماعی جزء نیازی اساسی هر جامعه می‌باشد (کارویسانوس و مارتین^۳، ۲۰۱۵: ۹).

انجام این برنامه‌ها و فراهم نمودن شرایط مناسب برای زندگی تمامی اقشار جامعه وظیفه اصلی کارگزاران و مسؤولان کشورها تلقی می‌شود (عمرانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۲). به طوری که دستیابی به رفاه اقتصادی و اجتماعی عاملی لازم و ضروری برای هر اجتماع است (میدگلی^۴، ۲۰۱۰: ۲۵): که در آن فرد از احساس سلامت، امنیت و سرزندگی بالایی برخوردار باشد (هستون و همکاران^۵، ۲۰۱۵: ۳۵۲). سهم اینها در ترسیم وضعیت مثبت اطمینان بخشی، ارزشی مهم تلقی می‌شود (رکن‌الدین افتخاری، ۱۳۹۳: ۲۰۹). امروزه برای دستیابی به رفاه و توسعه هر چه بیشتر در روستاها اقدامات و تدابیر گوناگونی اندیشیده شده است، راهکارهایی برای افزایش تولید، بهبود سطح دانش، اصلاح شبکه ارتباطی، افزایش درآمد و اشتغال زایی، کاهش فقر و نابرابری و تنوع بخشی به اقتصاد روستایی ارائه گردیده است (ازکیا و همکاران، ۱۳۹۷: ۸)، که در نهایت باعث افزایش بهره‌وری و رسیدن به توسعه پایدار برای مناطق روستایی می‌شود (باسو^۶، ۲۰۱۳: ۱۳۵). کیفیت زندگی و ابعاد آن هدف توسعه محسوب می‌شود. مقوله توسعه که از امکانات اولیه مادی گرفته تا وضعیت آرامش روانی، پهنه وسیعی از زندگی فرد را دربر می‌گیرد. هدف توسعه در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی بهبود کیفیت زندگی است و آینده بشر متکی بر درک بهتر سازه‌هایی خواهد بود که بر کیفیت زندگی تاثیرگذارند (طولابی نژاد و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۶۵).

بر اساس رویکرد توسعه پایدار، سرمایه‌های خانوارها برای بهبود بخشی به معیشت جامعه محلی در برگزیده‌ی طیف وسیعی از سرمایه‌ها، از قبیل سرمایه طبیعی، فیزیکی، انسانی، مالی و اجتماعی است (سولسبری^۷، ۲۰۱۳: ۲۰). در این بین سرمایه اجتماعی به دلیل شبکه‌ها و سازه‌های اجتماعی یکی از عوامل مهم برای دستیابی به رفاه می‌باشد (دزانجا و همکاران^۸، ۲۰۱۵: ۱۶۵) و چون تسهیل اقدامات عاملان و زمینه‌سازی برای همکاری در داخل ساختارها و دستیابی به اهداف خاص را ممکن می‌سازد دارای اهمیت بیشتری می‌باشد (خانا^۹، ۲۰۱۴: ۱۱).

³ Courvisanos and Martin

⁴ Midgely

⁵ Hewstone et al

⁶ basu

⁷ Solesbury

⁸ Dzanja et al

⁹ Khanna

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

این سرمایه یکی از مهم ترین عناصر حیاتی توسعه و انسجام بخش جامعه می باشد (پیلتن و برومند، ۱۳۹۳: ۱۹۹). بطوری که از ابزارهای مهم پایداری نواحی روستایی میباشد (هاودون و ریان^{۱۰}، ۲۰۱۹: ۶). سرمایه اجتماعی به طور قابل توجهی باعث کاهش فقر (دزنج و همکاران، ۲۰۱۵). در بین خانوارهای روستایی می شود (آرنیاوا^{۱۱}، ۲۰۱۴: ۳۲). همچنین به طور مستقیم و غیر مستقیم بر سطح امرار معاش افراد و خانواده ها تاثیر می گذارد (کیفل و همکاران^{۱۲}، ۲۰۱۶: ۲۵). سرمایه اجتماعی، نقشی بسیار مهم تری نسبت به سرمایه فیزیکی و انسانی در سازمان ها و جوامع ایفا می کند (احمدی، ۱۳۹۶: ۲۵) و در غیاب سرمایه اجتماعی، سایر سرمایه ها اثر بخشی خود را از دست می دهند و بدون سرمایه اجتماعی، پیمودن راه های توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی ناهموار و دشوار می شوند (خمر و همکاران، ۱۳۹۷، ۹۶). همچنین توسعه و گسترش برنامه های تأمین رفاه در نواحی روستایی از جمله عوامل مؤثر در ارتقای توانایی های بالقوه و تحقق اهداف توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی کشورها به حساب می آید. به عبارت دیگر سرمایه اجتماعی یکی از عوامل مهم روستایی می باشد که نتیجه آن رفاه روستاییان در ابعاد مختلف (اقتصادی، اجتماعی و ...) می باشد با توجه به مطالب گفته شده یک سوال اصلی مطرح می شود که آیا سرمایه اجتماعی بر رفاه خانوارهای روستایی (اقتصادی و اجتماعی) تاثیر گذار است؟ لذا در ادامه به بررسی این سوال پرداخته خواهد شد و در پی جواب این سوال در این پژوهش خواهیم بود. در دیدگاه های سنتی توسعه، سرمایه اقتصادی و فیزیکی مهمترین نقش را ایفا می کرد، اما در عصر حاضر علاوه بر آن ها نیازمند سرمایه اجتماعی هستیم، زیرا بدون این سرمایه استفاده از دیگر سرمایه ها به طور بهینه انجام نخواهد شد (الوانی و شیروانی، ۱۳۹۵: ۱۷۴).

با بررسی مجموعه فعالیت های توسعه ای کشور به این نتیجه می رسیم که این فعالیت ها با معضلاتی دست به گریبان است که از حرکت جدی به سوی پیشرفت جلوگیری می کند. در یک دیدگاه کلان این معضل را می توان در قالب سطح نازل سرمایه اجتماعی در جامعه مورد توجه قرار داد که سرچشمه بسیاری از فعالیت های بازدارنده دیگر است. سرمایه اجتماعی کالایی عمومی است که در جامعه از بالا به پایین، پایین به بالا و افقی تولید می شود و هیچ بخشی بر آن مالکیت ندارد. هرچند تمام افراد و بخش های جامعه در شکل گیری، تقویت و فرسایش آن نقش اساسی دارند، گسترش و تسهیل شبکه ارتباطات و پیوندهای اجتماعی، سطح دسترسی افراد و گروه ها را به منابع اقتصادی اجتماعی ارتقا می دهد. این پیوندها و ارتباطات به مثابه زنجیره ای از روابط، باعث اتصال عناصر موجود در جامعه به یکدیگر و تسهیل کنش های جمعی از قبیل تعاون، حمایت های اجتماعی و ... می گردد (اونق، ۱۳۹۴: ۶).

در همه رویکردها می توان سرمایه اجتماعی (مشارکت، همیاری و اعتماد) را حلقه مفقوده توسعه در نظر گرفت تا جایی که امروزه توسعه بدون توجه به سرمایه اجتماعی بی معنی تلقی می شود. پس می توان گفت سرمایه اجتماعی الزاماتی را که برای توسعه ضرورت دارند را در خود جای می دهد و پرداختن به مسائل نظری و اجرایی سرمایه اجتماعی و نیز تبیین الزامات نهفته در آن برای

¹⁰ Hawdon and Ryan

¹¹ Aroma

¹² Kifle et al

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

توسعه روستایی، مهم و اساسی است. سرمایه اجتماعی بر خلاف دیگر سرمایه‌ها دارای شخصی هیچ یک از افرادی که از آن سود می‌برند نیست (صبوری، ۱۳۹۷: ۴۸۲) و در شکل‌گیری روابط بین افراد و گروه‌ها خود را نشان می‌دهد. هرچند ممکن است خصوصیات فردی از قبیل صداقت به وجود سرمایه اجتماعی کمک کند، اما تا زمانی که روابطی بین افراد و گروه‌ها به وجود نیاید، سرمایه اجتماعی معنا و تحقق پیدا نمی‌کند. در دیدگاه‌های سنتی اقتصاد توسعه، سرمایه اقتصادی، فیزیکی و نیروی انسانی مهمترین عوامل معرفی می‌شوند، اما در عصر حاضر برای توسعه بیشتر از سرمایه مورد تاکید اقتصاد کلاسیک به سرمایه اجتماعی نیاز است، زیرا سرمایه اجتماعی سود سرمایه‌گذاری در زمینه‌های سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی را افزایش می‌دهد و استفاده از آنها را بهینه می‌کند. در شرایط ضعف سرمایه اجتماعی سایر سرمایه‌ها نیز به هدر می‌روند.

از این رو موضوع سرمایه اجتماعی به عنوان یک اصل محوری برای دستیابی به توسعه محسوب می‌شود. در اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی به سه جنبه اعتماد بین افراد، گستردگی روابط پایدار و وجود هنجارهای مشترک توجه می‌شود، چون سرمایه اجتماعی حاصل انباشت منابع بالقوه یا بالفعلی است که مربوط به مالکیت یک شبکه بادوام از روابط کم و بیش نهادینه شده در بین افرادی است که با عضویت در یک گروه ایجاد می‌شود. بنابراین، سرمایه اجتماعی در روابط میان افراد تجسم می‌یابد، یعنی سرمایه اجتماعی زمانی به وجود می‌آید که روابط میان افراد به شیوه‌ای دگرگون شود که کنش‌ها را تسهیل بخشد. لذا با توجه به مطالب گفته شده لازم است به نقش و اهمیت سرمایه اجتماعی در رفاه خانوارهای روستایی توجه شود.

بنابراین باید جامعه روستایی را به سویی هدایت نمود که خواسته معقول و نیازهای حیاتی و رفاهی آنان در مکان‌های روستایی با ایجاد نظام انگیزشی مناسب، مشارکت آنان در فضای کسب و کار روستایی مهیا و سازماندهی شود. به همین دلیل درک درست از کاربرد و اثرات سرمایه اجتماعی در رفاه خانوارهای روستایی و تلاش برای افزایش این قبیل سرمایه‌ها لازم و ضروری می‌نماید که در این پژوهش به بررسی آن پرداخته خواهد شد.

هدف اصلی پژوهش

بررسی اثرات سرمایه اجتماعی بر رفاه خانوارهای روستایی

اهداف فرعی پژوهش

۱. بررسی شاخص‌های سرمایه اجتماعی (انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی) بر رفاه اجتماعی خانوارهای روستایی

۲. بررسی شاخص‌های سرمایه اجتماعی (انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی) بر رفاه اقتصادی خانوارهای روستایی

پیشینه مطالعات انجام شده

احمدوند و همکاران (۱۳۹۱) مقاله‌ای تحت عنوان؛ بررسی تأثیر رفاه و سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی در مناطق روستایی شهرستان بویراحمد انجام داده‌اند. نتایج نشان داد که از نظر کیفیت زندگی، خانوارهای مورد مطالعه به چهار دسته کیفیت زندگی پایین، متوسط، خوب و عالی تفکیک‌شدنی هستند. افزون‌برآن، یافته‌ها حاکی از آن بود که بین کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

رابطه معنی‌داری وجود ندارد؛ حال آنکه کیفیت زندگی رابطه معنی‌داری با رفاه اجتماعی داشت. طبق نتایج تحلیل رگرسیون، متغیرهای تعداد اعضای خانوار، اراضی تحت مالکیت و رفاه اجتماعی بیش از ۴۵/۷٪ از تغییرات واریانس در کیفیت زندگی را تبیین می‌کنند

فرزید (۱۳۹۰) پژوهشی تحت عنوان: سرمایه اجتماعی و اثر آن بر رفاه اجتماعی (مطالعه موردی نواحی روستایی منطقه طالقان) انجام داده است. یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهند که بیش تر روستائیان منطقه سرمایه اجتماعی بالایی داشته و میان سرمایه اجتماعی با میزان رفاه اجتماعی خانوارهای روستایی رابطه معنی دار خطی به دست آمده است. نتیجه غالب آن که هرچه سرمایه اجتماعی روستائیان بیش تر باشد، رفاه اجتماعی آنان نیز افزایش خواهد یافت.

یافته‌های حاصل از رگرسیون چند متغیره بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با رفاه اجتماعی حاکی از آن است که از میان مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی؛ متغیرهای اعتماد به افراد، اعتماد به نهادهای دولتی، تعامل اجتماعی و بعد ذهنی مشارکت اجتماعی توانسته‌اند وارد معادله رگرسیون شده و رابطه‌ی معناداری را با متغیر وابسته رفاه اجتماعی برقرار نمایند. این متغیرها با توجه به ضریب تعیین تعدیل یافته توانسته‌اند حدود ۴۷ درصد از واریانس متغیر رفاه اجتماعی را تبیین کنند.

زاهدی اصل و فرخی (۱۳۸۸) رابطه این سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی را بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان داد که این دو با هم رابطه مستقیم و مثبتی دارند و بیشتر افراد از کیفیت زندگی بالایی برخوردارند.

غفاری و اونق (۱۳۸۵) در مطالعه‌ای به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی پرداختند. نتایج نشان داد که شاخص‌های کیفیت زندگی با شاخص‌های سرمایه اجتماعی رابطه معناداری دارند.

بر اساس پژوهش بوسوف (۲۰۱۸) که به بررسی سرمایه اجتماعی و رفاه خانواده در نیجریه پرداخته است، افزایش سرمایه اجتماعی عاملی مهم در بهبود کیفیت زندگی اعضای جامعه است. سرمایه اجتماعی به سودی خود در افراد اعتماد به وجود نمی‌آورد؛ این نیز به نوبه خود می‌تواند بر کاهش فقر و افزایش کیفیت زندگی تأثیر گذار باشد

وانها و دیگران (۲۰۱۶) سرمایه اجتماعی را از ابعاد فعالیت‌های اجتماعی، روابط اجتماعی، اعتماد و هنجار در روستاهای ویتنام بررسی کرده‌اند. نتایج نشان داد که سرمایه اجتماعی تأثیری بسیار مثبتی بر درآمد خانوارها دارد و کیفیت زندگی آنها را بهبود بخشیده است.

همچنین تاکنون در ایران و جهان بسیاری از جغرافی دانان اثرات و پیامدهای سرمایه اجتماعی و تاثیرات آن را مطالعه و بررسی قرار داده‌اند مانند پورمحمدی و همکاران (۱۳۹۰)، فراهانی و همکاران (۱۳۹۱)، زنگنه و همکاران (۱۳۹۳)، نیک پور و همکاران (۱۳۹۴)، احمدی (۱۳۹۶)، چانگ (۲۰۰۸)، برونی (۲۰۰۹)، لومن (۲۰۰۹)، گیلوسمر و همکاران (۲۰۱۰)، جردن (۲۰۱۰)، مناسیب و جردن (۲۰۱۱)، دزانجا و همکاران (۲۰۱۵). مرور مطالعات انجام شده اعم از داخلی و خارجی حاکی از آن است که تاکنون راجع به بررسی اثرات سرمایه اجتماعی بر رفاه خانوارهای روستایی صورت نگرفته است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

تحلیل استنباطی متغیرها

در این بخش نتایج حاصله از کاربرد روش های استنباطی ارائه شده است. روش های معمول در آزمون فرضیات بدین نحو است که در ابتدا فرضیات آماری مطرح شده و سپس بر اساس نتایج حاصل از نرم افزار آماری SPSS، نسبت به تایید یا رد فرضیه های مورد نظر اقدام می گردد.

آزمون آلفای کرونباخ برای متغیرهای پژوهش

بعد از توزیع ۱۱۴ پرسشنامه به عنوان آزمون نهایی آلفا با استفاده از نرم افزار SPSS محاسبه گردید که مقدار آلفای محاسبه شده مربوط به هر مولفه و متغیر آورده شده است.

جدول ۱- جدول نتایج آزمون آلفای کرونباخ برای هر مولفه و متغیر

مولفه و متغیر	شماره سوالات	ضریب آلفای کرونباخ
مولفه انسجام اجتماعی	سوالات ۱ تا ۵	۰/۷۵۱
مولفه اعتماد اجتماعی	سوالات ۶ تا ۱۰	۰/۸۷۰
مولفه مشارکت اجتماعی	سوالات ۱۱ تا ۱۵	۰/۹۱۶
مولفه رفاه اجتماعی	سوالات ۱۵ تا ۲۳	۰/۷۶۰
مولفه رفاه اقتصادی	سوالات ۲۴ تا ۳۰	۰/۷۷۱
متغیر سرمایه اجتماعی	سوالات ۱ تا ۱۵	۰/۹۴۸
متغیر رفاه خانوار	سوالات ۱۶ تا ۳۰	۰/۸۶۱

آزمون نرمال بودن (آزمون کولموگوروف - اسمیرنوف)^{۱۳}

از آن جایی که برای استفاده از تکنیک های آماری مقتضی ابتدا باید مشخص شود که داده های جمع آوری شده از توزیع نرمال برخوردار است یا غیر نرمال می باشند، در این مرحله به بررسی نتایج حاصل از آزمون کولموگوروف - اسمیرنوف در مورد هر یک از متغیرها می پردازیم. اگر مقدار معنی داری (sig) کوچک تر از ۰/۰۵ باشد یعنی آزمون غیر نرمال و باید از آزمون های ناپارامتریک استفاده شود. در این آزمون با توجه به فرضیات زیر گام به بررسی نرمال یا غیرنرمال بودن داده ها نهاده شده است:

داده ها دارای توزیع نرمال هستند: H_0

داده ها دارای توزیع نرمال نیستند: H_1

¹³ Kolmogorov - Smirnov Test

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

جدول ۲- نتایج آزمون نرمال بودن (آزمون کولموگوروف - اسمیرنوف)

نام متغیر	مقدار آماره کولموگوروف	مقدار معنی داری (sig)	نتیجه آزمون
انسجام اجتماعی	۲/۸۳۳	۰/۰۰۰	غیر نرمال
اعتماد اجتماعی	۳/۳۴۱	۰/۰۰۰	غیر نرمال
مشارکت اجتماعی	۴/۴۵۵	۰/۰۰۰	غیر نرمال
رفاه اجتماعی	۲/۴۶۲	۰/۰۰۰	غیر نرمال
رفاه اقتصادی	۱/۹۱۸	۰/۰۰۱	غیر نرمال
سرمایه اجتماعی	۲/۸۸۴	۰/۰۰۰	غیر نرمال
رفاه خانوار	۱/۵۴۶	۰/۰۱۷	نرمال

تجربه و تحلیل استنباطی

فرضیه اصلی: شاخص های سرمایه اجتماعی بر رفاه خانوارهای روستایی نقش دارد

در این پژوهش برای آزمون فرضیه اصلی پژوهش از روش مدل یابی معادلات ساختاری استفاده شده است. این روش بسط مدل خطی کلی است و از دو بخش مهم تشکیل شده است: مدل اندازه گیری و مدل ساختاری. به همین دلیل تحلیل SEM مستلزم گذر از دو مرحله است: بررسی مدل اندازه گیری از طریق تحلیل عاملی تاییدی و تحلیل مدل ساختاری از طریق تحلیل مسیر. با توجه به این که اغلب پژوهشگران توصیه می کنند، ارزیابی مدل اندازه گیری باید قبل از مدل ساختاری صورت گیرد، به همین دلیل پژوهشگر این مراحل را به ترتیب معمول انجام داده است (وستون و گور^{۱۴}، ۲۰۰۶).

الف) مدل اندازه گیری

همچنان که در شکل ۱ ملاحظه می شود، در مدل اندازه گیری پژوهش حاضر چنین فرض شده بود که متغیر مکنون سواد رسانه ای (درک محتوای پیام های رسانه ای، آگاهی از اهداف پنهان پیام های رسانه ای، گزینش آگاهانه پیام های رسانه ای، نگاه انتقادی به پیام های رسانه ای و تجزیه و تحلیل پیام های رسانه ای)

¹⁴. Weston & Gore

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

به وسیله سلامت جسمانی، سلامت روان و سلامت اجتماعی سنجیده می شود. به منظور آزمون مدل اندازه گیری پژوهش، تحلیل عاملی تأییدی با استفاده از نرم افزار AMOS 18.0 و برآورد بیشینه احتمال¹⁵ (ML) انجام شد، جدول ۳ شاخص های برازندگی مدل اندازه گیری را نشان می دهد.

جدول ۳- شاخص های برازش مدل اندازه گیری اولیه و اصلاح شده

شاخص های برازندگی	مدل اندازه گیری اولیه	مدل اندازه گیری اصلاح شده	نقطه برش
مجذور کای	۱۱/۶۵	۴۶/۵۰	-
درجه آزادی مدل	۱۷	۱۶	-
χ^2/df	۳/۷۷	۲/۹۱	کمتر از ۳
GFI	۰/۹۴۶	۰/۹۶۱	۰/۹۰ >
AGFI	۰/۸۸۶	۰/۹۱۳	۰/۸۵۰ >
CFI	۰/۹۴۲	۰/۹۶۲	۰/۹۰ >
RMSEA	۰/۰۹۷	۰/۰۸۱	۰/۰۸ <

جدول ۴ نشان می دهد که به استثنای شاخص برازندگی RMSEA، دیگر شاخص های برازندگی از برازش قابل قبول مدل اندازه گیری با داده های گردآوری شده حمایت می کند.

جدول ۴- پارامترهای مدل اندازه گیری پژوهش در تحلیل عاملی تأییدی

¹⁵. Maximum Likelihood

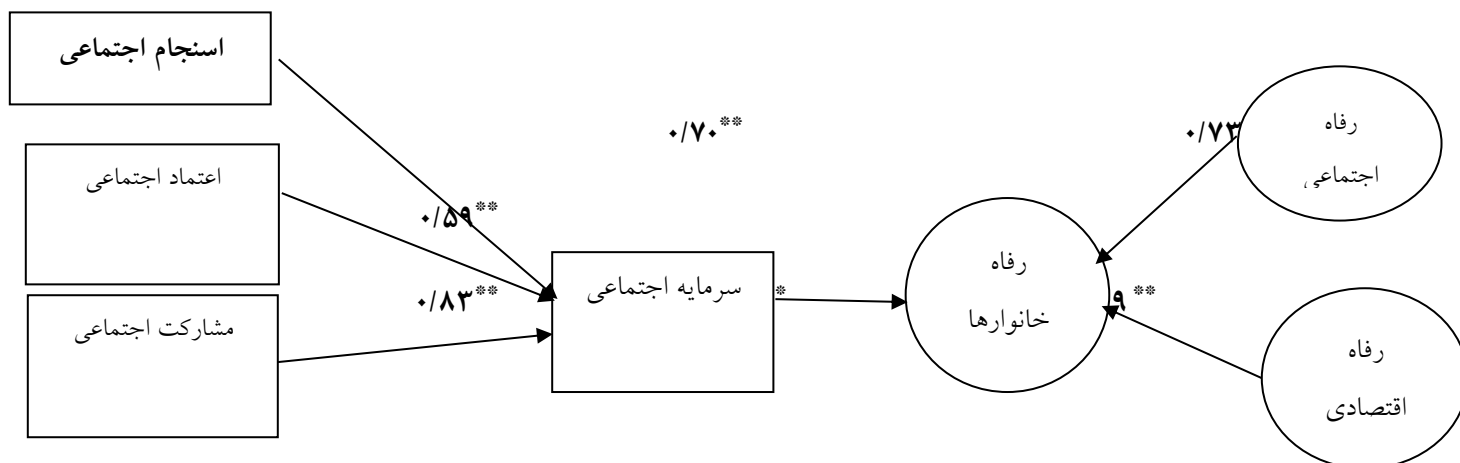

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

متغیر مکنون - نشانگر	B	B	SE	T
سرمایه اجتماعی-انسجام	۰/۷۰۰	۱		
سرمایه اجتماعی-اعتماد	۰/۵۹۳	۱/۰۰۷	۰/۱۲۴	۸/۱۷**
سرمایه اجتماعی-مشارکت	۰/۸۳۳	۱/۱۳۵	۰/۰۹۸	۸/۱۹**
رفاه خانوار-اجتماعی	۰/۶۸۸	۱/۰۹۱	۰/۰۹۲	۸/۰۹**
رفاه خانوار-اقتصادی	۰/۵۳۳	۱/۰۸۸	۰/۰۹۰	۸/۰۰**

جدول ۴ نشان می دهد که روابط بین عامل ها و نشانگرهای مربوط به آن ها معنادار و در جهت موردانتظار است. بالاترین بار عاملی متعلق به نشانگر گزینش سرمایه اجتماعی-مشارکت (۰/۸۳۳) و پایین ترین بار عاملی متعلق به نشانگر تجزیه و تحلیل رفاه خانوار-اقتصادی (۰/۵۳۳) بود. همه بارهای عاملی بالاتر از ۰/۳۲ بوده و بنابراین، همه نشانگرهای مدل اندازه گیری از توان لازم برای اندازه گیری متغیرهای مکنون پژوهش حاضر برخوردار بودند.

شکل ۱- مدل ساختاری اثر سرمایه اجتماعی بر رفاه خانوارهای روستایی را نشان می دهد.

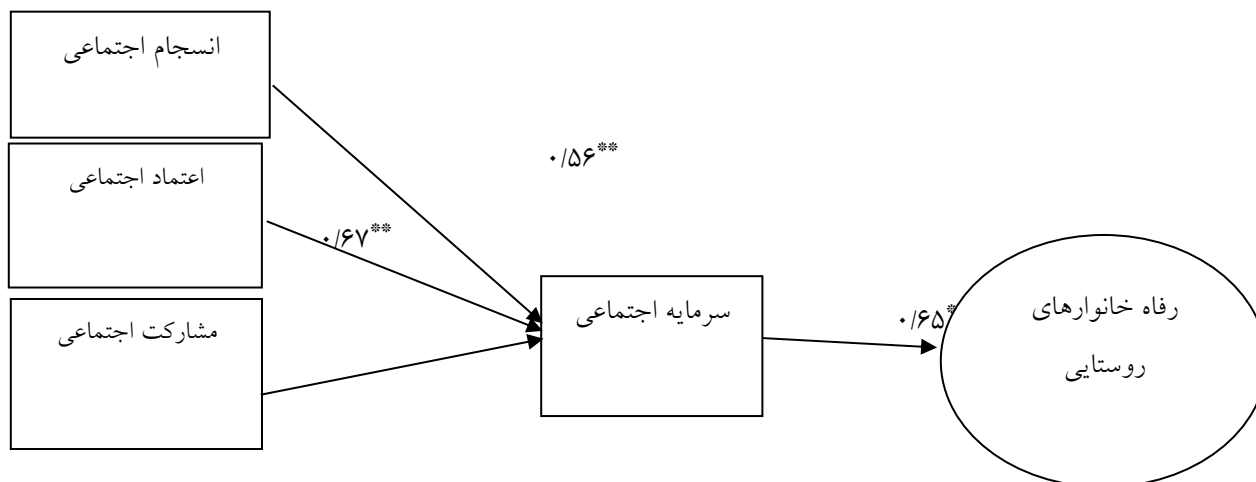
شکل ۱- نشان می دهد که مجذور همبستگی های چندگانه برای متغیر سلامت برابر ۰/۶۷ به دست آمده است. این مطلب بیانگر آن است که در مجموع سرمایه اجتماعی ۶۷ درصد از واریانس رفاه خانوارهای روستایی را تبیین می کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

فرضیه اول: شاخص های سرمایه اجتماعی بر رفاه خانوارهای روستایی موثر می باشد

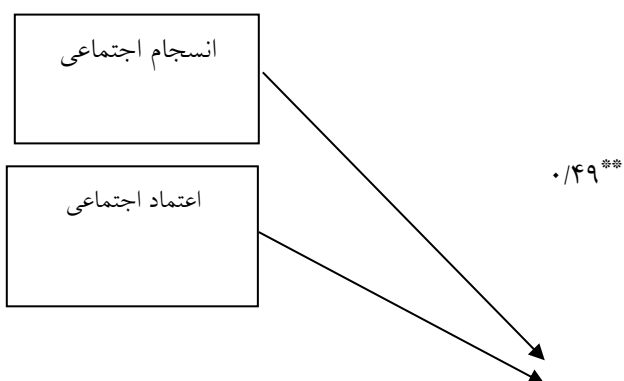
شکل ۲- مدل ساختاری شاخص های سرمایه اجتماعی بر رفاه خانوارهای روستایی را نشان می دهد.

شکل ۲- نشان می دهد که مجذور همبستگی های چندگانه برای متغیر رفاه خانوارها برابر ۰/۶۵ به دست آمده است. این مطلب بیانگر آن است که در مجموع سرمایه اجتماعی ۶۵ درصد از واریانس رفاه خانوارهای روستایی را تبیین می کند.

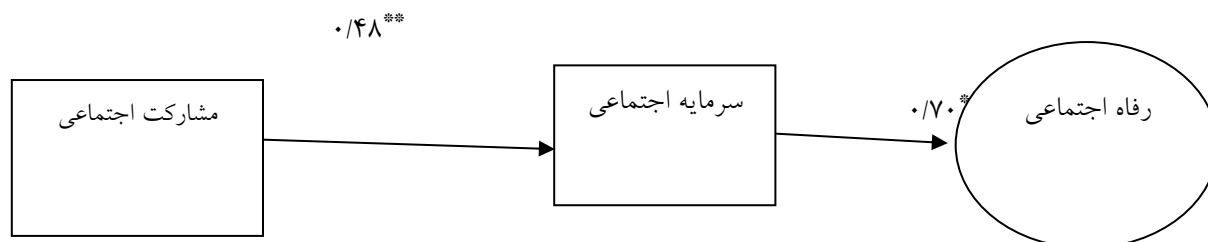
فرضیه دوم: شاخص های سرمایه اجتماعی بر رفاه اجتماعی خانوارهای روستایی موثر می باشد

شکل ۳- مدل ساختاری شاخص های سرمایه اجتماعی بر رفاه اجتماعی خانوارهای روستایی را نشان می دهد.

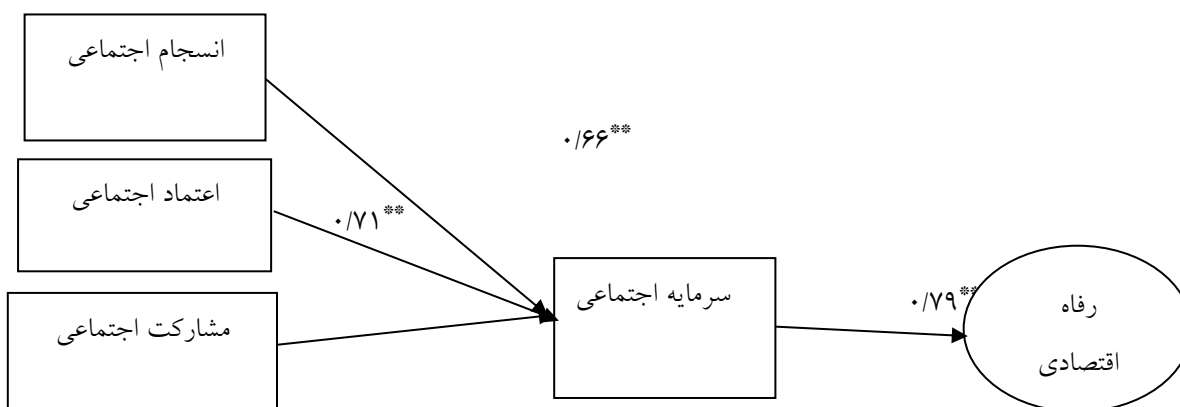
ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

شکل ۳- نشان می دهد که مجذور همبستگی های چندگانه برای متغیر رفاه اجتماعی برابر 0.70 به دست آمده است. این مطلب بیانگر آن است که در مجموع شاخص های سرمایه اجتماعی 70 درصد از رفاه اجتماعی را تبیین می کند.

فرضیه سوم: شاخص های سرمایه اجتماعی بر رفاه اقتصادی خانوارهای روستایی موثر می باشد

شکل ۴- مدل ساختاری شاخص های سرمایه اجتماعی بر رفاه اقتصادی خانوارهای روستایی را نشان می دهد.

شکل ۴- نشان می دهد که مجذور همبستگی های چندگانه برای شاخص های سرمایه اجتماعی برابر 0.79 به دست آمده است. این مطلب بیانگر آن است که در مجموع شاخص های سرمایه اجتماعی 79 درصد از واریانس رفاه اقتصادی خانوارهای روستایی را تبیین می کند.

جمع بندی و پیشنهادات

امروزه هدف توسعه روستایی توانمند ساختن زندگی روستاییان است و آینده زندگی بشر نیز متکی بر درک بهتر عواملی خواهد بود که بر این فرایند تاثیر گذار است. بخشی از این عوامل به چگونگی ارتباط ما با گروه ها و نهادهای رسمی و غیر رسمی مربوط می-شود که از آنها تحت عنوان سرمایه اجتماعی بعنوان حلقه مفقوده توسعه یاد می شود. سرمایه اجتماعی به دلیل غنی سازی کنش-های اجتماعی میان افراد جامعه موجب بالا رفتن سطح همکاری و مشارکت از یک سو و از سوی دیگر بالا رفتن نظارت و پیگیری امور عمومی روستا می شود که به مرور زمینه ساز توسعه با صرف کمترین هزینه و بیشتری بازدهی می شود. در این پژوهش ابتدا

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

مفاهیم سرمایه اجتماعی و توسعه و چگونگی سنجش آنها مورد بررسی قرار گرفت و در نهایت به بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی در روستاهای توسعه یافته و توسعه نیافته پرداختیم.

پیشینه‌ها و پژوهش

در پایان نیز پیشنهادات زیر به منظور ارتقای سطح سرمایه اجتماعی را ارائه می‌دهیم:

- ۱- اهتمام به تقویت و توسعه کانون‌ها و مراکز داوطلبانه مردمی از جمله شوراهای محلی و تعاونی‌ها که به امور محله و کارهای روزمره می‌پردازند، می‌توانند به عنوان نیروی عظیمی در زمینه شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی عمل نمایند، که به مرور زمان موجب تقویت همبستگی و بالا رفتن میزان تعهد افراد نسبت به هم می‌شود.
- ۲- شرکت دادن افراد روستا در امور شورا و نظر خواهی از افراد بومی برای پیشبرد امور روستا که خود عاملی برای پایداری شورا و نهادهای محلی و نهادینه شدن همکاری است.
- ۳- برگزاری برنامه‌های فرهنگی نظیر جشن‌ها و برنامه‌های مناسبتی (از جمله اعیاد مذهبی) می‌تواند در تقویت شبکه روابط اجتماعی تقویت کرد.

منابع و مآخذ

۱. آدینه‌وند، علی اصغر، حاجی زاده، مصطفی قلمی، مریم (۱۳۹۲)، بررسی عملکرد شهرداری‌ها در چارچوب حکمروایی خوب شهری (نمونه موردی شهر بابلسر) دو فصلنامه مدیریت تسهیری، دوره ۱۱، شماره ۳۱، ص ۴۱-۶۴.
۲. احمدی، منیژه (۱۳۹۶)، تحلیلی بر اثرات سرمایه اجتماعی در اخلاق زیست محیطی روستاییان (مطالعه موردی: دهستان جا بیاره بالا شهرستان زنجان)، نشریه جغرافیا و برنامه ریزی، دوره ۲۱، شماره ۶۱.
۳. ازکیا، مصطفی و ایمانی، علی (۱۳۹۷) توسعه پایدار روستایی، انتشارات اطلاعات، تهران.
۴. امام جمعه زاده، سید جواد، صادقی نقدعلی، زهرا، رهبر قاضی، محمودرضا و سیدمرتضی نوعی باغبانی (۱۳۹۲)، بررسی رابطه مصرف رسانه ای و انسجام اجتماعی (مطالعه موردی: جوانان شهر تبریز) فصلنامه ی مطالعات توسعه ای اجتماعی- فرهنگی، دوره ۱، شماره ۲ ص ۹.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۵. پور طاهری، مهدی، رکن الدین افتخاری، عبدالرضا رحمتی، مهدی (۱۳۹۱)، نقش دانش حقوقی در رفاه اجتماعی روستابیان (مطالعه موردی: دهستان میانکوه غربی شهرستان پلدختر)، جغرافیا و برنامه ریزی، دوره ۱۶، شماره ۴۲، ص ۴۵-۶۳
۶. پورمحمدی، محمدرضا حسین زاده دلیر، کریم، پیری، عیسی (۱۳۹۰)، تحلیلی بر دگرگونی های کیفی سرمایه اجتماعی در نظام شهری (مطالعه موردی: نظام شهری استان آذربایجان شرقی)، مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، دوره ۱، شماره ۳، ص ۱۴۷
۷. پیلین، فخرالسادات، برومند، مختار (۱۳۹۳). بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر امنیت اجتماعی (مورد مطالعه: کلیه زنان و مردان واقع در گروه سنی ۱۸-۴۵ سال شهر جهرم)، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، دوره ۶ شماره ۲، ص ۱۱۹-۱۲۹.
۸. حقجو، داود (۱۳۹۱)، رفاه اجتماعی و توسعه (مروری بر کارکرد برخی نهادهای حمایتی) و فصلنامه رفاه و اجتماعی، دوره ۵، شماره ۶ ص ۷۵-۹۶.
9. Arbab, E. (2011), Function of Social Capital in Sustainable Urban Development. Case: Zahedan City (Iran). Master Program in Sustainable Development. Uppsala University Institutionen for geovetenskaper. May luu diva portal
10. Aylward. E. (2019). Rural Tourism Development: Proposing a Integrated Model of Rural Stakeholder Network Relationships. Irish Research Council for the Humanities and Social Sciences (IRCHSS).
11. Basu. Ak (2013), Impact of Rural Employment Guarantee Schemes on Seasonal Labor Markets: Optimum Compensation and Workers Welfare. Journal of Economic Inequality, Volume 1, Issue . pp
12. Relational Collective and Generalized Social Capital Social Science Relational Collective and Generalized Social Capital Social Science
13. Chuang Y.C, Chuang K.Y.(2018). Gender differences in relationships between social capital and individual smoking and drinking behavior in Taiwan. Social science and Medicine. Volume pp 9
14. T. -Courvisanos, J. Martin. J.. (2015). Developing Policy for Australia' Small Towns: From anthropology to sustainability. Conference on the Ynd Future of Australia's Country Towns. Bendigo. Volume "T. PP
15. Dzanja, J. Christie. M, Fazey, I and Tony Hyde(2015). The Role of Social Capital in Rural Household Food Security: The Case Study of Dowa and Lilongwe Districts in Central Malawi, Journal of Agricultural Science, Volume Y. Issue T. Pp 10.1
16. Grootaert, C. Bastelaer, V(2012) The Role of Social Capital in Development, UK: Cambridge University Press

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

17. Gulumser, A., Levent, T., Nijkamp, P. and Poot, J. (2012). The Role of Local and Newcomer Entrepreneurs in Rural Development: A Comparative Meta-analytic Study, Research Memorandum, Regional Studies, Volume 56, Issue 2, pp 2316- 2334.
18. Hewstone. M, Stroebe. W and Klaus Jonas, (2015), Introduction to Social Psychology, Blackwell publishers, edition six, 763 pages.
19. Khanh, H. (2011). The Role of Social Capital to Access Rural Credit: A Case Study: Hue Province- Vietnam, Department of Urban and Rural Development, Swedish University of Agricultural Sciences, Volume 67, pp 53- 35.
20. Kifle. S, Teferi. B, Kebedom. A and Abiyot Legesse, (2016), Factors Influencing Farmers Decision on the Use of Introduced Soil and Water Conservation Practices in the Lowland's of Wenago Woreda, Gedeo Zone, Ethiopia, American Journal of Rural, Volume 5, Issue 2, pp 35-41
21. Munasib, A. and Jordan, J. (2011). the Effect of Social Capital on the Choice to Use Sustainable Agricultural Practices, Journal of Agricultural and Applied Economics, Volume 54, Issue 3, pp 324- 336.